

כרונה (4)

ברוב עם

נשאלתי האם יש ענין לאלו שמתפללים בבית ביחידות ויש שם עוד אנשים (אבא ואח), האם יש ענין להתפלל ביחד אע"פ שאין מנין. וגם האם יש ענין שיאמרו ספירת העומר ביחד מטעם ברוב עם.

יש ג' אופנים שאפשר לקיים את הענין של "ברב עם הדרת מלך". א' כשכל אחד מהרבים עושה חלק מהמצוה. ב' כשהרבה עושים מצוה ביחד. (וזה מתחלק לשנים, שכל אחד עושה לעצמו, או שאחד מוציא את כולם). ג' מצוה הנעשית בפני רבים.

כשהרבה אנשים מתעסקים במצוה

גדר הראשון מצינו בעבודה במקדש, שורה של כהנים היתה עומדת בעזרה בערב פסח עד המזבח, וכשהכהן הראשון קיבל את דם הקרבן מצואר הטלה היה נותנו לחברו וחברו לחברו עד הכהן הקרוב אצל המזבח שזורקו על המזבח, כדי שמצות הולכת הדם למזבח תקיים ברבים המתעסקים בה, משום "ברב עם הדרת מלך".

וכן בכל יום הכהנים שהיו מעלים את אברי קרבן התמיד מהכבש לעל גבי המזבח להקטירם, לא היו אותם הכהנים שהעלו את האברים על גבי הכבש, משום "ברב עם הדרת מלך".

וכן שלשה כהנים היו עוסקים בתנופת חזה ושוק ואמורים של שלמים, אחד שהיה מביאם מבית המטבחים ונותנם לכהן המניף, אחד שהיה מניף, ואחד שהיה מקבלם מהמניף ומקטירם, משום ברב עם הדרת מלך. (ועי' לקמן שמכאן הוכיח החיי אדם ששייך רוב עם בשלשה).

מי זוכה להוציא הס"ת מארה"ק

וכתבו הראשונים שהוא הדין בשאר מצוות אם מתחלקת המצוה להרבה בני אדם, יש בזה משום ברב עם. עי' במרדכי (מגילה רמז תתלג) שדן בשמעון שמוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מן הארה"ק ולתתה ביד הש"ץ וכן להחזירה, מפני שזו מצוה של החזן. וכתב שאין הטענה נכונה שבמה זכה בה החזן, אילו לא היה יכול לקרות בספר תורה אלא הוא ודאי היה זוכה, (לא כ"כ מובן), אבל עתה שיכול אחר לקרות מעשה בכל יום שראובן מתפלל שחרית ושמעון קורא ולוי מתפלל מוסף, א"כ היאך נאמר שזכה בה. ותנו בתמיד נשחט שחט ישראל וקבל הכהן נתנו לחבירו וחבירו לחבירו, ואמרינן בגמרא שמע מינה הולכה שלא ברגל שמה הולכה, דילמא דנייד פורתא ומאי קא משמע לן ברוב עם הדרת מלך. והלא דברים ק"ו ומה הכהן שכבר זכה שכבר קיבל הדם בידו אעפ"כ נתנו לאחר להוליקו, ואותו המוליק נתנו לאחר לזורקו, משום ברוב עם הדרת מלך, כל שכן בנדון זה.

כשהרבה עושים מצוה ביחד

אף כשכל אחד מהרבים עושה כל המצוה, אלא שעושים כולם בבת אחת, יש בזה משום חשיבות של ברב עם. וראיה לזה מהעלאת הבכורים לירושלים שהיתה ברבים, וכל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים, שנאמר ברב עם הדרת מלך. וז"ל הרמב"ם (ביכורים ד, טז) כיצד מעלין את הבכורים כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד כדי שלא יעלו יחידים שנאמר "ברוב עם הדרת מלך". (ועי' לקמן שהבנין שלמה שלמה חולק על יסוד זה).

ביהכ"נ שמתפללים בו יותר אנשים

כתוב בשו"ע (או"ח צ, ט) ישתדל אדם להתפלל בבהכ"נ עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבהכ"נ, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בבהכ"נ. וכתב המג"א (ס"ק טו) אע"פ שיכול להתפלל בביתו ב"מ"מ ברוב עם הדרת מלך. וכתב המשנ"ב שאם יש לו שתי בתי כנסיות ואחד יש בו ברוב עם מצוה להתפלל בו יותר.

וראיתי בשם הגריש"א זצ"ל (אישי ישראל ח, הע' כה) שאם בדרך לביהכ"נ מבקשים ממנו שיצטרף למנין בבית אבל או לקשישים שאינם יכולים ללכת לביהכ"נ הגדול, יצטרף עמהם משום מצות חסד, שדוחה מעלת ברוב עם.

ממשיך המשנ"ב שאם יש בבהכ"נ של רוב עם רוב בלבול ואין אדם שומע לא תפלה ולא קה"ת מוטב להתפלל בביתו בעשרה. וכן מבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן יח) וז"ל אע"ג דאמרינן ברב עם הדרת מלך, הנ"מ בזמן שכל העם שומעים ומתכוונים אל התפלה, אבל עתה שאני רואה ברב עם רוב בלבול ואין אדם שומע לא תפלה ולא קריאת התורה בבית המדרש עדיף לי עם התלמידים אעפ"י שאין שם רוב עם.

מקרא מגילה

כתב המג"א (תרצ, כג) בשם הר"ן שאפילו מי שיש לו ק' אנשים בביתו מצוה לקרוא המגילה בצבור משום ברוב עם וכו'.

ברב עם בברהמ"ז

איתא בשו"ע (או"ח קצג, ב) אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד, אלא שהשנים קבעו ואח"כ בא השלישי וקבע עמהם, או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה. ומ"מ אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים ליחלק, אא"כ הוא שמש. וכתב הרמ"א דמ"מ אפילו כל מקום שרשאיין ליחלק עדיף טפי לזמן, משום דברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח).

ועי' במשנ"ב (ס"ק כד) שהמג"א הקשה דמהרבה פוסקים משמע לענין שלשה שאכלו בלא קבע דאין אחד יכול להוציא חבירו בברהמ"ז, וממילא גם לענין זימון אין רשאיין. ואף דיש איזה אחרונים שדחו ראייתו לענין זימון, מ"מ יותר מסתבר כדבריו, וכן בפמ"ג כתב ג"כ דבמקום שאין אחד יכול להוציא חבירו בברהמ"ז אם יכולים להצטרף לענין זימון צ"ע למעשה, ומסיים דבעשרה שיש הזכרת השם אפשר דאסור לכו"ע לזמן באין חייבין, וכן משמע בחיי אדם (כלל מח, ז).

ושנים שאכלו, מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון. וכן ארבעה או חמשה אסור להם ליחלק, שכולם נתחייבו בזימון. ששה נחלקים, כיון שישאר זימון לכל חבורה עד עשרה, ואז אין נחלקים עד שיהיו עשרים. וכתב הרמ"א דאז יכולים ליחלק, אם ירצו. ונ"ל דה"ה בששה אינן מחויבים ליחלק, רק אם ירצו נחלקים. וכתב המשנ"ב (ס"ק יא) היינו דלא אמרינן טוב יותר להתחלק כדי להרבות בברכות. ועיין בדרכי משה שדעתו דאדרבה שמצוה מן המובחר שלא להתחלק בין בעשרים ובין בששה משום ברוב עם הדרת מלך, רק דמדינא אין איסור בדבר אם יתחלקו. ויש שחולקים ע"ז וס"ל כיון שיש בכל כת ג"כ מקצת רוב עם, וגם נתקיים מצות ברכת זימון בכל חד וחד ולהכי שקולים הם ויכול לעשות כמו שירצה אפילו לכתחלה.

האם ברוב עם דווקא במנין מסויים

דברי הד"מ הם להדיא דלא כמש"כ הגר"א וייס שליט"א בספרו "כללי המצוות" שלא שייך ברוב עם אלא כשיש משהו מסוים במנין השני, לדוגמא בשלש יש מעלה שרואים שיש זימון בשלש, וכן עשרה, וכן מאה שיש מ"ד שיש שנוי בברכת הזימון היכא שיש מאה, אבל אם ביהכ"נ א' יש מאה וביהכ"נ השני יש מאה וחמישים אין ענין של ברוב עם. עי"ש שכתב את זה בלא ראיות אלא מהגרש הלב. ולפלא שהוא עצמו כתב להוכיח מכמה מקומות שגם בשנים יש ברוב עם, ומה מיוחד במספר שנים. ועוד מהכ"ת לחדש דבר כזה בלי שום ראיה, ובפרט שלא הזכיר דבר זה באף פוסק.

רוב עם בשנים

עי"ש שהוכיח מתוס' (מנחות ס, א) וז"ל נראה לפרש דמיירי בשתי מנחות הנעשות בשני כהנים דהכי אורחא דמילתא משום ברוב עם הדרת מלך, דהא בתנופת חזה ושוק וחלבים מטפלים בו שלשה כהנים משום ברוב עם הדרת מלך כדלקמן (סב, א) כל שכן בשתי מנחות. עוד הוכיח מרש"י (חולין כט, ב) שהטעם שמצוה למרק משום ברוב עם.

ועי"ש שתפס על החיי אדם שסובר שלא שייך ברוב עם אלא בשלשה, אבל כתב שיש לו בית אב בדברי הכס"מ בשם הרמ"ך (הובא לקמן) שלא שייך ברוב עם בשנים. ולענ"ד החיי אדם לא התכוון לומר שצריך ג', רק שמהיהא דמנחות רואים שעכ"פ בשלשה יש ברוב עם, כמו שיבואר בסמוך.

קידוש לבנה ברוב עם

כתב הביה"ל (תכו, ב) וז"ל דע דמדינא מותר לקדש אפילו ביחידי כמש"כ הפר"ח, וכ"ש דלא בעי עשרה, אלא דלכתחלה מצוה לעשותה ברוב עם כי ברוב עם הדרת מלך ולהכי אם יודע שיזדמן לו לברך בעשרה לאחר איזה ימים עד ליל עשירי צריך להמתין, ויותר לא, וכמו שכתב בהג"ה לענין מוצאי שבת. ולפי מה שהוכיח הח"א (כלל ס"ח)

דבשלושה נמי נקרא ברוב עם אין צריך בשביל עשרה להמתין עד ליל יו"ד, ובפרט בחורף בימי העננים. הרי שלשון המשנ"ב כשמצטט בח"א הוא שגם בשלושה יש רוב עם, ולא שצריך לפחות שלשה

וז"ל החיי אדם (כלל סח, יא) כל מצוה שיכול לעשות בחבורה, יעשה בחבורה ולא ביחיד, כדכתיב (משלי יד, כח) ברב עם הדרת מלך, (כדאיאת בפסחים ס"ד וביומא ע'). ואחז"ל אינו דומה מרובים העושים מצוה למיעוט שעושים. ובמנחות (סב, א) משמע דשלושה הוי רב עם. (הבאנו הגמ' לעיל בקשר לשלושה כהנים שעוסקים בתנופה והגשה).

וכן מבואר במשנ"ב (שהוא עצמו מביא), דהנה בשו"ע (או"ח ריג, א) כתוב שעל כל פירות ושאר דברים, חוץ מפת ויין, אם היו האוכלים שנים או יותר, אחד פוטר את חבירו אפילו בלא הסיבה, מיהו ישיבה מיהא בעי. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) ר"ל אפילו יודע כל אחד בעצמו לברך אפ"ה אחד מברך ומוציא חבירו לכתחלה, והוא שחבירו ישמע הברכה מתחלה ועד סוף ויכוין לצאת, כדלקמן ס"ב, והכי עדיף טפי דברוב עם הדרת מלך. א"כ ע"כ הבין שהוכחת הח"א אינו אלא ששייך ברוב עם לפחות בשלושה, אבל אה"נ שייך גם בשנים.

האם יש מעלה שאחד יוציא את כולם

בפשטות מבואר כשעושים כולם בבת אחת את המצוה, יותר טוב שאחד יוציא את הרבים משכל אחד ואחד יעשה לעצמו, ולכן (ברכות נג, א) היו יושבים במוצאי שבת בבית המדרש והביאו להם אור, בית שמאי אומרים כל אחד ואחד מברך לעצמו, ובית הלל אומרים אחד מברך לכולם, משום ברב עם הדרת מלך, והלכה כבית הלל.

וכן בקריאת המגילה, (כמו שהבאנו לעיל מהמג"א), להסוברים שאף כשאין עשרה יכול אחד לקרוא ולהוציא את האחרים, יותר טוב לעשות כן, משום ברב עם הדרת מלך.

וכן בברכות הנהנין, (כמו שהבאנו מהמשנ"ב ריג), כשישבו שנים או רבים לסעודה בדרך של קביעות, שאחד מברך לכולם ברכת המוציא, היינו אפילו כשהמסובים יודעים בעצמם לברך, שיותר יש הידור כשאחד מברך משום ברב עם הדרת מלך.

וכן בזימון, (כמו שהבאנו לעיל הוויכוח בין המג"א ושאר אחרונים), להסוברים ששלושה שאכלו אפילו בלי קביעות, אף על פי שרשאים להתחלק, יכולים לזמן, יותר טוב לזמן משום ברב עם הדרת מלך.

ברכת ציצית

אמנם אין זה כ"כ פשוט, דהנה איתא בשו"ע (או"ח ח, ה) מברך להתעטף בציצית. אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחת (פי' בפעם אחת), כולם מברכים. ואם רצו, אחד מברך והאחרים יענו אמן.

וכבר תמה ביאור הגר"א דמשמע מדבריו דיותר נכון דיהא כל אחד מברך לעצמו, וליתא דדוקא א' מברך לכולם לכתחלה כמ"ש בפ"ח דברכות [במחלוקת ב"ש וב"ה בברכת הנר, וקי"ל (רחצ, יד) כדברי ב"ה]. וכן לשון התוספתא עשרה כו' היו עושין מצוה אחת א' מברך לכולן יחיד כו'. וכן בפ"ו דברכות לאחר המזון כו', וכן בברכת המוציא ובהמ"ז ושאר ברכות כמ"ש שם.

תוכ"ד

ועי' בשו"ת הר צבי (או"ח א, יט) שנשאל היכא שרבים עושים מצוה, האם אחד מברך לכלם לכתחילה. ומביא מש"כ בשו"ע (הנ"ל), וקושיית הגר"א. וכתב בשם התבואות שור (יט ס"ק ח) לחלק על פי שו"ת המבי"ט (סי' קיז וסי' קפ) בין אם כולם מוזמנים יחד, שאז אחד מברך לכולם, ובין אינם מוזמנים. ועי"ש הטעם שחייב לעשות את המצוה תוכ"ד של הברכה, ולכן אם אינם מוזמנים למצוה יש חשש שיעברו את התוכ"ד. ולכן בברכת מאורי האש

ברכת כהנים

ועי' שם בשו"ת מבי"ט שבברכת כהנים היה מן הראוי שיברך כהן א' ויענו שאר הכהנים עם ישראלים אמן, ויברכו יברך יאר ישא, אלא כיון שמצוה אינה תלויה בעצמם אלא באחרים, והם המתברכים, תקנו שכל א' יברך לברך את עמו ישראל וכו', ויברכו את ישראל כדי שתחול ברכתם בברכה שברכו.

הגרצ"פ רצה ליישב עפ"י דברי הכס"מ (הל' ברכות פ"א הי"ב) בשם הרמ"ך על דברי הרמב"ם שכתב רבים שנועדו לאכול פת ויברך אחד מהן וענו כולם אמן מותרים לאכול, וכתב הכס"מ בשם הרמ"ך שעדיף טפי שאחד יברך לכולם ולא כל אחד יברך לעצמו משום דברב עם הדרת מלך, אלא שמחלק בין מרובים ובין שנים, משום דברב עם הדרת מלך לא שייך אלא במרובים העושים מצוה ולא בשנים בלבד. וכתב הגרצ"פ דשנים דנקט לאו דוקא דה"ה בשלושה,

דכל שאינם מרובים אין לומר בזה הדרת מלך. ובזה מדוקדק לשון השו"ע שכתב דין זה בשנים או בשלשה מתעטפים, שבשנים או שלשה אין בהם ברב עם הדרת מלך, ולכן יותר נכון שיהא כל אחד מברך לעצמו. משא"כ בתוספתא הנ"ל בעשרה שהיו עושין מצוה אחת דאיכא בהו משום ברוב עם הדרת מלך, עדיף טפי שאחד יברך לכולם.

ובזה מתורץ מה שדקדק התבואות שור בלשון המחבר (יו"ד יט, ג) שנים ששוחטים יכול אחד להוציא את חברו. וכתב ע"ז בתבואות שור, דלאו דוקא שנים אלא דה"ה הרבה. אבל כתב הגרצ"פ שלפי מה שכתב יתכן דהמחבר בכוונה ובדקדוק כתב שנים שוחטים, דבמרוכים לאו ברצון תליא אלא שמחוייבים לעשות כן משום דברוב עם הדרת מלך, משא"כ בשנים.

אבל לפי מה שהבאנו מהח"א מבואר שאפילו בשלשה ג"כ יש קיום של ברב עם, והגר"א וייס שליט"א הביא ראיות שגם בשנים יש רוב עם, וצע"ג.

מסיים הגרצ"פ שלמעשה לא נהגו כן, כמש"כ החיי אדם, משום שאין הכל בקיאים להתכוון לצאת ולהוציא. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק יג) שלא נהגו עכשיו כן, ואפשר משום שאין הכל בקיאים להתכוון לצאת ולהוציא ועיין בש"ת.

חילוק בין אם המברך מוציאם ידי"ח במצוה

כתב בשו"ע הרב (או"ח ריג, ו) שכל מקום שאחד פוטר את חברו בברכת הנהנין מפני קביעותם יחד, או מפני שנהנים ביחד, מצוה שאחד יברך לכולם ולא כל אחד לעצמו, שנאמר ברב עם הדרת מלך.

אבל בברכת המצות אם כל אחד עושה מצוה בפני עצמו אף שכולן מצוה אחת, כגון שכל אחד מתעטף בציצית או לובש תפילין הרשות בידם אם רצו אחד מברך לכולם כדי לקיים ברב עם הדרת מלך ואם רצו כל אחד מברך לעצמו, כדי להרבות בברכות, כי לעולם ירבה אדם בברכות הצריכות, ואף שהשומע כעונה מכל מקום המברך הוא עיקר שהוא נעשה שליח לכולם להוציאם ידי חובתן, וכולם מקיימים מצות הברכה על ידו וכאלו כולם מברכים ברכה אחת היוצא מפי המברך שפיו כפיהם וראוי יותר שיקיים כל אחד ואחד בעצמו מצות הברכה משיקיימנה ע"י שליח שכיון שכל אחד חייב בברכה זו לעצמו הרי זה ריבוי ברכות הצריכות, ואינם דומות כלל לחזרת הש"ץ ולברכת הזימון.

משא"כ בברכות הנהנין כשכולן קבועים יחד שהם נחשבים כגוף אחד נהנה, ולכן די להם בברכה אחת, כמ"ש בסימן קס"ז. א"כ אם יברכו כל אחד לעצמו אינן ברכות הצריכות כלל, כיון שהנאת כלם נחשבת כהנאת גוף אחד ע"י קביעתם יחד, אלא א"כ תחילת קביעותם היתה על דעת שלא להצטרף לברכה אחת שאז נעשה כאלו לא נקבעו כלל יחד, כמו שכתוב בסימן קצ"ג. אבל כשקבעו עצמן סתם נעשו כגוף אחד ואין מעלה כל כך בריבוי הברכות, ואף שאין בזה איסור ברכה שאינה צריכה, כיון שכל אחד חייב בברכה זו, וגם עכשיו ששומעים הם כעונים, מכל מקום כיון שאין מעלה בריבוי הברכות צריך שיברך אחד לקיים ברב עם וכו'.

וה"ה בברכות המצות כשכולם מקיימים המצוה ביחד כגון שמיעת קול שופר או מגילה מצוה שאחד מברך לכולם בין התוקע או הקורא בין אחד מן השומעים וכן אם יושבים בסוכה אחת.

מצוה הנעשית בפני רבים

הגדר השלישי של ברוב עם הוא מצוה שאחד עושה אותה, אלא שכשנעשית בפני רבים יש בה משום ברב עם הדרת מלך. ולכן איתר בימא (ע, א) הרואה את הכהן הגדול בשעה שהוא קורא בתורה ביום הכפורים בעזרה, וכן הרואה פר ושעיר הנשרפים, יש בזה משום מצוה, שברב עם הדרת מלך. ומכל מקום אין במצוה זו משום אין מעבירין על המצוות, שנאמר שמי שרואה עבודה אחת יהיה אסור להניחה ולילך לראות עבודה אחרת, שכיון שאינו עסוק בה אלא בראייתה, אין בדבר משום העברה.

זריזין או רוב עם

ידועים הם דברי התרה"ד שעדיף לחכות כדי לעשות המצוה באופן שהוא יותר מהודר, אע"פ שמוותר על זריזין מקדימין למצוות, ולכן פסק דעדיף לחכות לברך קידוש לבנה למוצאי שבת בשעה שהוא "מבושם ומלובש בכלים יפים", מלהקדימו באמצע השבוע. והק' עליו החת"ס בספרו "תורת משה" סוף פרשת תצוה, מהא דמבואר במס' ר"ה (לב, ב) דמעלת זריזין מקדימין, עדיף ממעלת ברוב עם הדרת מלך.

דהנה מבואר במשנה שם שבשחרית אומרים הלל ובמוסף תוקעים בשופר. ומק' הגמ' מאי שנא שני (בעל מוסף) מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך, (דיותר אנשים מגיעים למוסף משחרית) אי הכי הלל נמי נימא בשני משום דברוב עם הדרת מלך. אלא מאי שנא הלל דבראשון משום **דזריזין מקדימין למצוות**, תקיעה נמי נעביד בראשון משום דזריזין מקדימין למצוות. אמר רבי יוחנן בשעת גזרת המלכות שנו. הרי לך גמרא מפורשת שזריזין מקדימין

למצוות עדיף מרוב עם, ולכאורה ה"ה שעדיף ממעלת הידור מצוה, א"כ איך פסק התרה"ד שעדיף לחכות לקידוש לבנה, הרי עי"ז יפסיד המעלה של זריזין מקדימין למצוות.

ותי' החת"ס שיש הבדל בין "מעלה" בעצם קיום המצוה ל"מעלה" חיצוני. ולכן אע"פ שמעלת "רוב עם" נדחה לפני מעלת "זריזין מקדימין למצוות" היינו משום שברוב עם אינו מעלה בעצם המצוה, אבל לקדש החודש כשהוא "מבושם ובבגדי שבת" זה מעלה ויתרון בעצם קיום המצוה. ויש להוסיף אולי שהיות וענין קידוש לבנה הוא קבלת פני השכינה (כמבואר בנוסח קידוש לבנה), א"כ אם הוא לבוש בבגדי שבת, אז עצם הקבלת פני השכינה הוי יותר טוב, שמקבל פני השכינה בצורה שיש בו יותר כבוד.

ולפי"ז יש להסתפק לגבי מקרא מגילה, האם לקרא מוקדם ויהיה לו מעלת זריזין, או לחכות לקריאה מאוחר יותר שיש שם יותר אנשים ויהיה לו מעלת ברוב עם. דלגבי מקרא מגילה שיש בו משום פרסומי ניסא, אז ברוב עם הוי מעלה בעצם עשיית המצוה ולכן אולי עדיף מזריזין.

ועי' בס' שדי חמד (מערכת הכללים ז, ב) שצווח ככרוכיא נגב אלו שמאחרים את ברית מילה עד אחרי הצהריים, כדי שיוכלו יותר אנשים להגיע. ולכאורה אין זו הנהגה ראויה, שהרי קי"ל דזריזין עדיף מברוב עם. אבל עי' בשו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' יג) שמיישב מנהג העולם, והיה דר"ה מיירי שיש ספק אולי יהיה יותר אנשים בתפלת מוסף, ולכן אין ספק מוציא מידי וודאי. ועי' בסמוך מש"כ בשם שו"ת יד אליהו.

לחכות למוסף במנין השני

הבה"ט (סי' ז) מביא משו"ת יד אליהו (סי' מב) שמי שמתפלל בשבת מוקדם כדי שלא יפסיד זמן ק"ש, אבל המנין הוא מנין מצומצם, ובמנין השני יש יותר אנשים, עליו לחכות למנין השני למוסף. והטעם שבמנין השני יש מעלה של ברוב עם הדרת מלך. אבל לכאורה דבריו מרפסין איגרא שזה נגד גמרא מפורשת שמעלת זריזין עדיף ממעלת ברוב עם.

וכבר העירוני דאולי י"ל שאין דין זריזים מקדימין לגבי תפילת מוסף, דיעוין בביה"ל (סי' רפו, א) שמביא דברי הלבושי שרד שמשמע מיניה דאף שזמנה אחר תפלת השחר אף אם התפלל בהשכמה כותיקין, מ"מ יותר טוב לכתחלה לאחר, דהא קרבן מוסף דשבת אמרינן בגמרא דזמן הקרבתו היה בשש, והתפלות הלא הם נגד הקרבנות. הביה"ל חולק עליו דלא מיבעיא אם מתפלל בציבור, אין להם לחכות לשעה ששית, משום דהוי טורח לציבור לקבצם שנית כמבואר בראשונים ריש מס' ברכות, שהתירו להקדים תפילת מעריב אף שלא בזמנו כי טורח לקבצם שנית, אלא דאפילו אם התפלל גם שחרית ביחידי ג"כ אין כדאי לאחר כ"כ עד סמוך לחצות, דאיחור התפלה כ"כ מבטל מצות עונג שבת. הרי לן שעיקר זמן מוסף הוא בשעה ששית, א"כ י"ל שמשו"ה אין דין זריזין.

שו"ר את שו"ת יד אליהו בפנים וכבר העירו לו דיש ראייה מסוגיא דר"ה (הנ"ל) דזריזין דוחה סברת רוב עם, והשיב דלא דמי דהתם הצבור אינם קוראים את הלל ברב עם כי כל א' התפלל שחרית ביחידות כמ"ש רש"י, ולא רצו לדחות זריזות המצוה של הלל השייך לשחרית לקרות אחר תפילת מוסף כדי שיקראו ברב עם, דזה לדחות ממצוה למצוה אחרת, אבל המוספים שבמקדש ג"כ לא היו בשחרית והרבה עבודות שהיו כולם קודם למוספים כדילפי מקראי ולא שייך אפילו זריזות וא"כ למה לא יעשה על צד היותר הטוב ברוב עם, משום זריזין. וכתב שבזה ניחא נמי מה שנוהגים למול אחר התפילה כדי שיהיה ברוב עם ודוחין זריזות המצוה.

עי' במשנ"ב (סי' ז) שמביא היד אליהו אבל כתב דדוקא אם מקום מיוחד לתפלתו הוא בבהכ"נ, אבל אם אין מקומו מיוחד להתפלל בבהכ"נ טוב יותר שיתפלל כל התפלה במקום אחד.

לחלק המנין בשביל אבליים

בשו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' יג) דן האם מותר לחלק מנין גדול לשנים כדי לאפשר שני אבליים להתפלל כל אחד לפני העמוד. עי"ש שדן באריכות על כל הנושא ומסיק שיש ג' סוגי רב עם, א' מצוה שנעשית עי"כ כמה אנשים, כגון ההיא דיומא שחילקו הקרבת הקרבן לכמה כהנים. ב' שעדיף שאחד יוציא כולם ולא שכ"א יברך לעצמו, ובוה אין ענין שיהיה יותר אנשים שיצאו ביחד, ולכן ס"ל להרא"ש שששה שאכלו כאחד יכולים לחלק לשנים. ג' שמצוה נעשית בפני המון אנשים כההיא דיומא (ע, א) הרואה פר ושעיר הנשרפים אינו רואה כ"ג כשהוא קורא ולא מפני שאינו רשאי וכו'. אבל שיעשו המון אנשים מצוה ביחד, ר"ל שכ"א עושה המצוה בפני עצמו, אין כאן ברב עם. ולכן מותר לחלק המנין לשנים, שבזה שיהיה פחות אנשים בתפילת הלחש לא איכפת לי משום שכ"א עושה המצוה לבד, ובוה שבחזרת הש"ץ יהיה פחות ג"כ לא איכפת לי שסוף כל סוף יהיה כאן "הדרת מלך" בוה שיש ש"ץ שאומר התפלה בפני כולם. אלא שהיכא שכבר התחילו אסור לחלק ומסופק האם התחלת אמירת פסוקי דזימרא נחשב להתחלה.

אבל לכאורה דבריו צע"ג, שהרי הבאנו דברי הרמ"א שאפילו היכא שמותר לחלק לכתחילה אין לחלק משום ברב עם, ומבואר בדרכי משה שמדובר גם בהציוור של ששה שיכולים לחלק, א"כ ע"כ זה שנאמר מותר לחלק אינו אלא מצד מצות זימון אבל אה"נ מצד ברב עם אין לחלק. א"כ מבואר שיש ברב עם גם שיהיה יותר אנשים יוצאים ידי"ח ע"י אחר.

עוד יש לתמוה על הבנין שלמה מההיא דר"ה דגם בקריאת הלל שייך רב עם והתם כל אחד קורא הלל לעצמו. ואולי י"ל על פי הסוגיא דסוכה (לח, ב) שקריאת ההלל היה שיתוף פעולה של הצבור והחזן. וז"ל הגמ' הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא, הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה, מכאן שמצוה לענות הללויה. הוא אומר הללו עבדי ה' והן אומרים הללויה, מכאן שאם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה. הוא אומר הודו לה' והן אומרים הודו לה', מכאן שמצוה לענות ראשי פרקים. אתמצלר נמי אמר רב חנן בר רבא מצוה לענות ראשי פרקים הוא אומר אנא ה' הושיעה נא והן אומרים אנא ה' הושיעה נא מכאן שאם קטן מקרא אותו עונים אחריו מה שהוא אומר הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן אומרים אנא ה' הצליחה נא מכאן שאם בא לכפול כופל הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה.

חדר שאין בו ס"ת

גם בשו"ת אגר"מ (יו"ד ח"ד סי' סא) דן האם לצורך שני אבלים יש לחלק את המתפללים לשני מניינים, שאחד מהם יתפלל מחוץ לבית הכנסת. וכתב שאין לעשות כן, לא מיבעיא אם חדר השני אין שם ס"ת, שהוא גרוע. דהרי חזינן שאין נפילת אפים כשליכא ס"ת, כדאיתא בשו"ע (או"ח קלא, ב) ברמ"א, דלכן מסתבר שאף התפילה עצמה עדיפא כשאיכא ס"ת. ויש מקום לחלק, דאולי שם תלוי ב"לפני ה'", ע"י משנ"ב (קלא, יא) וז"ל וטעם הי"א משום דמצינו בקרא רמז שנפילה היא לפני ארון ה', וכדכתיב במלחמת העי "ויפול על פניו לפני ארון ה'", ולא מטעם קדושה יתרה. אבל נראה שבעל האגר"מ הולך פה לשיטתו, דהנה בשו"ת אגר"מ (יו"ד ח"ג סי' קכט) דן ב"מנהג ירושלים" שנופלים על פניהם גם במקום שאין ס"ת, ומסביר האגר"מ שהוא מטעם דהוי מקום קדוש ומיוחד לתפלה שגם בלא ס"ת שייך לנפילת אפיים כמו במקום שיש ס"ת, וממילא כל אדם הבא לשם צריך לעשות נפ"א אף במקום שליכא ס"ת. הרי לן שהבין שכל הענין של הס"ת הוא משום שמוסיף קדושה למקום.

עוד כתב שאם חדר השני אין עליו קדושת ביהכ"נ, ודאי עדיפא להתפלל במקום שאיכא קדושת ביהכ"נ, כדאיתא בברכות (ח, א). אלא אף שיש גם שם קדושת ביהכ"נ, הרי ודאי עדיף להתפלל ברוב עם (משנ"ב ב, צ, כח). ואף אם הם אבלים שאינן אחין, נמי אין לעשות כן. אלא כשיש בלא זה שני מניינים, והמניין השני מתפלל בחדר אחר מאיזה טעם, טוב שכל אבל, אף כשהן אחין, אם יכול לעבור לפני התיבה, יתפלל במנין אחר.

חסד דוחה רוב עם

ובשם הגריש"א זצ"ל הביא ב"דירשו" מספר אישי ישראל (ח, הע' כו) שאפשר לחלק המנין בשביל האבלים, משום החסד שיש להאבל. חפשי ולא מצאתי, אולי סמכו על מה שהביא האישי ישראל (שם הע' כה) מה שהבאנו לעיל שאם בדרך לתפלה בקשו ממנו שיצטרף לבית אבל, שהחסד דוחה רוב עם, ו"חכמי דירשו" החליטו שה"ה לחלק מנין, ויש לחלק ואכמ"ל.

לחלק בית כנסת

בשו"ת אגר"מ (או"ח ח"ב סי' מו) הביא מה שדן המג"א (קנד, כג) בשם הריב"ש שהמעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מונע הרבים לעשות מצוה, אף שיכולים להתפלל בביהכ"נ האחד ויהיה עוד במעלת ברוב עם, ומ"מ אסור ונחשב מונע הרבים לעשות מצוה שהוא מחייבי נידוי שמנה הרמב"ם (ת"ת ו, ד). ומסביר האר"מ שהטעם פשוט משום דיש מעלה בעוד ביהכ"נ לאלו שרחוקים מביהכ"נ הראשון, שלפעמים יקשה להם לילך לביהכ"נ וכשיהיה עוד ביהכ"נ שקרוב להם ילכו לביהכ"נ ויתפללו בצבור וישמעו קדיש וקדושה, וזה עדיף ממעלת ברוב עם, וגם בלא זה לאפוי קדושה עדיף. ועיי"ש שגם הרא"ם שהביא המג"א שחולק וסובר דאם ביהכ"נ האחד מכילה אותם אסורים ליפרד, הוא רק מטעם שכיון שעד עתה מקיימים ברוב עם אין למנוע מעלה זו בשביל מעלות האחרות שיהיה בשני בתי כנסיות אף שהם עדיפי, משום דסובר הרא"ם דאין לבטל אף מצוה קלה בשביל מצוה גדולה.

ביטול תורה

ועיי' במג"א (צ, לב) שכתב וז"ל ואע"ג דביהכ"נ איכא "רוב עם הדרת מלך", מ"מ בביה"מ עדיף שאין לבטל למודו מפני התפלה, דמצינו ר"י הנשיא שלא היה מתפלל אלא משנה לשנה כמ"ש תר"י. והקשה מהא דאיתא לקמן (רצח, יד) דמבטלים בית המדרש משום ברוב עם הדרת מלך, (דאיתא שם היו יושבים בבית המדרש במוצאי שבת והביאו

להם אור, אחד מברך לכלם ברכת מאורי אש, ואע"ג דצריכים כלם לשתוק ולשמוע, והוי ביטול בית המדרש, מחצית השקל), תי' המג"א דשאני התם שאינו אלא שעה מועטת לא חשו חכמים. וכבר תמה עליו הגרע"א דהכא אין הטעם משום בטול ביהמ"ד, אלא מטעם דקדוש יותר מביהכ"נ כדאיתא בגמ' "אוהב ד' שערי ציון וכו'". ומש"כ בשם תר"י שאין לבטל למודו, זהו כ' תר"י דאף להרמב"ם דזהו דוקא במתפלל בעשרה, מ"מ בתורתו אומנתו מודה, עיין שם ואינו שייכות לכאן.

וכתב המשנ"ב (שם ס"ק נה) ואפילו אם בביהכ"נ איכא "רוב עם הדרת מלך", מ"מ ביה"מ עדיף. וה"מ למי שלומד בו וכדי שלא יבטל מלימודו לילך לביהכ"נ, הא בלא"ה רוב עם עדיף (פרמ"ג). ונראה פשוט דזה דוקא בביה"מ שקבוע ליחיד ללימוד דלא קבוע קדושתו כ"כ וכדמשמע ממג"א (קנג, א) דבזה איירינן הכא, אבל ביה"מ שקבוע לרבים ללימוד התורה בוודאי קדושתו חמורה יותר מביהכ"נ, ומוטב להתפלל בו בעשרה יותר מביהכ"נ שיש בו רוב עם, אפילו מי שאינו לומד בו כלל, וכדאיתא בגמ' דאוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות וכו' וכן משמע מכמה אחרונים. וקצ"ע שהרי מקור השו"ע הוא הגמ' ההיא, א"כ איך אפשר לומר שקבוע לרבים שאני מכח הגמ' ההיא.

ספירת העומר בציבור

בספר תשובות והנהגות (כרך א, שי) דן בשאלה האם יש ענין מיוחד בספירת העומר במנין דוקא. והשיב שמקובל היום שיש מעלה מיוחדת לספור ספירת העומר בציבור, מלבד מה שבכל המצוות ראוי לקיים "ברוב עם הדרת מלך", אבל כתב לא מצא לזה מקור בקדמונים, אבל בזוה"ק מבואר סוד ספירת העומר כאשה נדה שצריכה שבע נקיים, ובימי הספירה הזמן ליטהר ולהתקדש עד שיהיו ראויים לקבלת התורה, ובמיוחד בשעת ספירת העומר גופא זהו הזמן המוכשר לכך, ולכן ראוי לספור בציבור שזכות הציבור מסייע לזכות ליטהר בספירת העומר וכו' שאומרים הבקשה בסוף הספירה ליטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה.

ספירה בציבור או תדיר

אמנם אחד שאחר לתפילת מעריב, הגיע בזמן שהציבור סופרים את העומר, נראה שקודם יתפלל מעריב ואח"כ יספור תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ולא יקדים לספור לפני מעריב משום הספירה בציבור, שאין בכח הידור זה לדחות דין תדיר דאורייתא, אכן אם חושש שאחרי מעריב ישכח לברך אפשר שמותר להקדים ולספור עם הציבור, דחשיב שזהו זמנה אצלו שלא ישכח ואינו ראוי לדחות שמא יפסיד המצוה לגמרי.